

Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca
Facultatea de Teologie Ortodoxă
Şcoala doctorală „Pr. prof. dr. Isidor Todoran”

RETORICA DISCURSULUI PROFETIC ISAIANIC

TEZĂ DE DOCTORAT

- Rezumat -

Îndrumător:
Pr. prof. univ. dr. **IOAN CHIRILĂ**

Doctorand:
MIHAI NAGY

Cluj-Napoca
2013

Cuprins	2
Abrevieri	5
Introducere	8
I. PRELIMINARIILE CONCEPTUALE SI METODOLOGICE.....	14
1.1. Retorica Biblica.....	14
1.1.1. Delimitări conceptuale.....	15
1.1.2. Raportul dintre retorica biblică și exegeza.....	17
1.1.3. Raportul retoricii biblice cu alte forme de retorică.....	20
1.1.4. Raportul dintre elementele lingvistice	21
1.2. Critica retorica	24
1.3. Elemente retorice în cartea Profetului Isaia	29
1.4. Literatura de specialitate – stadiul actual al cercetării	34
1.4.1. Literatura de specialitate internațională	34
1.4.2. Literatura de specialitate românească.....	43
1.5. Cartea Isaia din perspectiva retorica	46
1.5.1. Cartea Profetului Isaia – repere isagogice.....	46
A Personalitatea Profetului.....	46
B. Structura cărții	47
1.5.2. Figuri retorice în cartea Isaia.....	54
1.5.3. Identificarea textelor retorice din cartea Isaia.....	62
II. ABORDARE EXEGETIC-RETORICA A CORPUSULUI DE TEXTE SELECTATE.....	67
Prezentare generala a pasajelor din prima parte a cartii (Capitolele 1-35)	67
2.1. Isaia 1, 15-17	69
2.1.1. Structura pasajului Is. 1, 15-17	71
Dreptatea - concept universal sau particular?.....	74
2.1.2. Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 1, 15-17	78
2.1.3. Sinteză teologică.....	81
2.2. Relația tematică dintre IS. 1, 15-17 SI IS. 58.....	83
2.3. Isaia 58	85
2.3.1. Structura pasajului Is. 58.....	87
2.3.2. Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 58.....	93
Jertfele	106
2.3.4. Sinteză teologică.....	110

2.4. Isaia 6.....	114
2.4.1. <i>Structura pasajului Is. 6.....</i>	116
2.4.2. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 6.....</i>	120
2.4.3. <i>Sinteză teologică.....</i>	135
2.5. Isaia 9, 1-6.....	140
2.5.1. <i>Structura pasajului Is. 9, 1-6.....</i>	142
2.5.2. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 9, 1-6.....</i>	145
<i>Și numele Lui se cheamă.....</i>	151
<i>Immanuel - Lumină va străluci peste voi.....</i>	155
2.5.3. <i>Sinteză teologică.....</i>	158
Prezentare generala a pasajelor din a treia parte a cărții (Capitolele 56-66).....	161
2.6. Isaia 56, 1-8.....	164
2.6.1. <i>Structura pasajului Is. 56, 1-8.....</i>	166
2.6.2. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 56, 1-8.....</i>	171
2.6.4. <i>Sinteză teologică.....</i>	181
2.7. Isaia 59, 1-21.....	183
2.7.1. <i>Structura pasajului Is. 59, 1-21.....</i>	184
2.7.2. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 59, 1-21.....</i>	189
2.7.3. <i>Sinteză teologică.....</i>	198
2.8. Isaia 61, 1-11.....	201
2.8.1. <i>Structura pasajului Is. 61, 1-11.....</i>	203
2.8.3. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 61, 1-11.....</i>	206
2.8.4. <i>Sinteză teologică.....</i>	219
2.9. Isaia 62, 1-12.....	222
2.9.1. <i>Structura pasajului Is. 62, 1-12.....</i>	224
2.9.2. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 62, 1-12.....</i>	227
2.9.3. <i>Sinteză teologică.....</i>	235
2.10. Isaia 63, 1-6.....	238
2.10.1. <i>Structura pasajului Is. 63, 1-6.....</i>	240
2.10.3. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 63, 1-6.....</i>	242
2.10.4. <i>Sinteză teologică.....</i>	250
2.11. Isaia 66, 1-24.....	252
2.11.1. <i>Structura pasajului Is. 66, 1-24.....</i>	254
2.11.2. <i>Analiză exegetic-retorică a pasajului Is. 66, 1-24.....</i>	255
2.11.3. <i>Sinteză teologică.....</i>	266
III. ISAIA IN CULTUL CREȘTIN.....	269
3.1. Profetul Isaia în discursul omiletic.....	269
3.2. Texte isaianice în cadrul slujbelor bisericești.....	273
Concluzii.....	280
Bibliografie.....	285

CUVINTE CHEIE:

Retorică, retorică biblică, critică retorică, exegeză, analiză retorică, discurs, plan omiletic, cult.

Autorii cărților Sfintei Scripturi prezintă în scrierile lor adevărurile pe care Dumnezeu Însuși le-a descoperit acestora. În cadrul acestor scrieri, autorii inspirați utilizează diverse cuvinte, expresii, sau tehnici pe care noi analizându-le putem ajunge la concluzia că au un caracter retoric. Retorica, una dintre științele principale ale antichității¹ nu a fost străină nici Sfinților Părinți care au studiat-o și, de care, s-au folosit, mai apoi, în cuvântările lor. În zilele noastre, analiza retorică este parte integrantă a exegezei și aduce o perspectivă nouă/înnoitoare asupra textului biblic.

Cuvântările profeților, cu toate că au fost rostite cu mult timp în urmă, sunt și astăzi o reală sursă de inspirație pentru formularea unui răspuns la provocările actuale ale Bisericii și ale lumii. Dacă ne vom întoarce asupra textului și vom reuși să pătrundem sensul adevărat al acestor cuvântări, vom vedea că faptele și evenimentele de atunci parcă se repetă și azi, ceea ce ne îndreptățește să credem că, în conținutul lor am putea identifica unele soluții sau modele de comunicare aplicabile în contemporaneitate. Pentru a veni în sprijinul acestui demers, critica retorică oferă instrumentele pentru o înțelegere corectă a unui pasaj, a unui context, prin identificarea subiectului și a intenției autorului. Astfel, analiza retorică scoate în evidență faptul că autorii biblici, atunci când au rostit profețiile, s-au folosit de anumite tehnici retorice pentru a se face cât mai bine înțeleși de către compatrioții lor.

Abordarea textului biblic, în cazul nostru a unor pasaje din textul profetului Isaia, din perspectiva criticii retorice, este elementul de noutate pe care această lucrare dorește să îl aducă. Lucrarea prezentă este o analiză a unor texte din cartea profetului Isaia, care sunt

¹ **Retorica** este arta de a vorbi frumos, arta de a convinge și emoționa un auditoriu de justetea ideilor expuse printr-o argumentație bogată, riguroasă, pusă în valoare de un stil ales; *disciplină fundamentală în școlile antichității și ale Evului Mediu*, părăsită pentru o perioadă, dar reluată și revigorată de gândirea lingvistică și estetică modernă, în special ca studiu al procedeelelor de limbaj caracteristice literaturii; elocvență, oratorie; ansamblul regulilor care ajută la însușirea acestei arte. Eugenia DIMA, "Retorică," în *Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române (DEXI)* (Chișinău: Arc&gunivas, 2007): 1671. *Înainte exista sofistica. Învățau oamenii cum să gândești despre orice și ce să răspunzi oricui. Pe urmă, veacuri întregi, s-a învățat retorică. Învățau copiii cum să vorbești, care sunt părțile unui discurs, și cum să spui ceva, chiar când nu ai nimic de spus. Azi nu se mai învață sofistica și retorica.* Constantin NOICA, Jurnal filozofic (București: Humanitas, 1990), 30; *Retorica este tehnica discursurilor... este reversul dialecticii, căci amândouă se referă la chestiuni comune tuturor oamenilor, fără să presupună o știință specială.* Mircea FLORIAN, *Introducere*, la *Topica*, în Aristotel, *Organon*, vol. 2, trad., studiu introd. și note de Mircea FLORIAN (București: IRI, 1998), 240; *Retorica este cheia de boltă a culturii, reprezentând mai mult decât un set de reguli.* Olivier REBOUL, *Introduction à la rhétorique* (Paris: PUF, 1991), 80; Pierre GUIRAUD, *La stylistique* (Paris: PUF, 1972), 24.

susceptibile criticii retorice. Am propus spre analiză anumite pericope din cartea Isaia deoarece în literatura biblică românească textul marelui profet al lui Israel nu a fost încă abordat din perspectivă retorică. Cercetat astfel, vom observa că tehnicile retorice marcante care se regăsesc în cuprinsul cărții facilitează o delimitare precisă a pasajelor tematice și stilistice, stabilesc conexiunile dintre ele, fapt care conduce la conturarea unității acestora, evidențiază subiectul principal și prezintă într-o lumină clară intenția autorului.

Teza noastră de doctorat este structurată în trei părți astfel: I. *Preliminarii metodologice și conceptuale*; II. *Abordare exegetic-retorică a corpusului de texte selectate*; III. *Isaia în cultul creștin*.

Intrată într-un anumit con de umbră, retorica a început să fie considerată străină spiritului răsăritean, astfel că, astăzi, analiza retorică a unui text scripturistic reprezintă, de cele mai multe ori, un demers greoi, datorat lipsei unei metodologii precise de cercetare. Având în vedere această situație, și mai ales pentru că tema noastră se înscrie în mediul/câmpul analizei retorice, am considerat absolut necesar un **prim capitol** în care să prezentăm diversele noțiuni conceptuale și metodologice de care ne vom folosi pe parcursul demersului nostru. În vederea atingerii scopului propus, am structurat conținutul cercetării în **cinci subcapitole**, astfel: primele două subcapitole se vor ocupa cu clarificarea noțiunilor de *retorică biblică* și *critică retorică*; un altul este rezervat prezentării celor mai importante *elemente retorice* (*incluziunea, repetiția, chiasmul, jocul de cuvinte*) care se regăsesc în cuprinsul Cărții Isaia și ajută la stabilirea cu precizie a limitelor unui pasaj, a temei/subiectului, a structurii anumitor versuri specifice unei strofe. Urmează, apoi, un subcapitol dedicat *literaturii de specialitate* sau *stadiului actual al cercetării* atât în plan internațional, cât și autohton. Un ultim subcapitol vizează câteva *repere isagogice* la Cartea Isaia (*personalitatea profetului și structura cărții*). De asemenea, pentru a putea crea o legătură cu următorul capitol, vom prezenta unele *figuri retorice*² (*metafore, analogii, interjecții, întrebări retorice, ironii etc.*) folosite de către profetul Isaia în cele 66 de capitole ale cărții sale și vom preciza textele propuse spre analiza retorică.

Pentru a defini *retorica biblică*, trebuie să plecăm de la definirea *retoricii clasice*, care stă la baza acesteia. Pentru atingerea scopului propus, este necesară stabilirea raporturilor care

² **Figura** în retorică este definită ca o deviere de la uzul lingvistic normal, schimbare într-un anumit nivel al limbii, care facilitează expresia poetică sau pe cea oratorică, diferită ca grad de expresivitate ori de persuasiune față de maniera comună de exprimare. Figura nu este un simplu ornament ci este însoțită de o restructurare a limbajului după un cod propriu, cel al retoricii, bazat pe uzajul figurat al termenilor și pe structuri sintactice specifice. Ansamblul figurilor (numite *metabole*) se organizează pe anumite niveluri lingvistice, iar tipologia de structurare a fiecărui nivel figurativ preia de la Quintilian modalitățile de realizare individuala a figurilor: adăugarea, suprimarea, suprimarea-adăugarea și permutarea. FONTANIER, *Figurile*, 46-8.

există între *retorica biblică* și *exegeza*, sau alte *forme de retorică* întrucât acest tip de raportare facilitează, pe de o parte, identificarea componentelor distincte ale unui text, iar, pe de altă parte, evidențiază elementele de convergență/divergență dintre acestea. Atunci când facem referire la retorică, trebuie să precizăm că retorică biblică este un domeniu distinct față de retorică clasică. Născută în Grecia și Roma antică, retorică – denumită generic clasică – a fost considerată drept arta de a vorbi bine/convingător în public. Ea propune cinci reguli³ fundamentale pentru elaborarea unui discurs care să convingă auditoriul pe baza unor argumente solide. Putem afirma faptul că, astăzi, retorică este cheia procesului de comunicare. Însușirile specifice ale retoricii clasice sunt *înțelegerea funcționării discursului* de orice tip, *facilitarea unei lecturi critice a textelor*, precum și *alcătuirea unor discursuri specifice diferitelor situații* de comunicare. Funcțiile esențiale ale acesteia sunt: *funcția persuasivă* (diferitele maniere de a convinge); *funcția hermeneutică* (privită ca o continuă interpretare a retoricii adversarului); *funcția euristică* (propune soluții în cazul unor probleme incerte) și *funcția pedagogică* (permite descifrarea și elaborarea textelor literare sau a discursurilor).

Retorică biblică apare ca ramură distinctă de cercetare și intervine atunci când nu s-a mai reușit descifrarea textului biblic din perspectiva abordării istorico-critice. Retorică biblică, spre deosebire de cea clasică, își concentrează întreaga atenție asupra modului de compunere a unui text. În cadrul domeniului retoricii biblice a apărut, relativ recent, critica retorică. James Muilenburg, fondatorul acestui tip de analiză, afirmă că preocuparea de bază a criticii retorice este identificarea modelelor și a metodelor de compoziție utilizate în evidențierea unui pasaj biblic ca un tot unitar. O astfel de analiză, deși nu se încadrează în tiparul unei cercetări clasice, lărgeste orizontul dincolo de o analiză retorică clasică. Putem spune, așadar, că *retorică biblică*, deși distinctă și diferită de cea *clasică*, își are totuși rădăcinile în aceasta. Retorică biblică a intervenit în peisajul interpretării biblice atunci când s-a ajuns la ideea că exegeza nu poate accesa într-o măsură mulțumitoare sensul tainic al textului, când s-a resimțit nevoia de a complementa abordarea exegetică cu alte metode de decriptare a Scripturii. Astfel, analiza retorică vine să îmbogățească rezultatele criticii textuale, ale traducerii și ale interpretării textelor.

³ 1. *invențio* adică căutarea ideilor, 2. *dispositio* adică organizarea discursului, 3. *elocutio*, sau *decoratio*, sau *elaboratio* adică ornarea discursului cu ajutorul figurilor retorice, 4. *memoria*, sau *memonica* adică tehnicile de memorare a discursului, scopul urmărit fiind acela de a avea la îndemână cu promptitudine provizii de sinonime pentru variația expresiei, citate din marii autori, poeți sau istorici, anecdote, exemple necesare argumentării, articole de legi, 5. *acțiunea* adică felul în care este rostit discursul, este utilizată vocea și corpul. Sanda GHIMPU, Alexandru ȚICLEA, Cornel BISTRICEANU, *Introducere în retorică* (București, 2002), 89-90.

Abordarea textului scripturistic din perspectiva *criticii retorice* scoate la lumină faptul că autorii biblici au recurs la diferite *tehnici retorice*. O corectă identificare și analiză a acestor tehnici va reuși să stabilească atât *intenția autorului*, cât și *unitatea anumitor pasaje* propuse spre examinare. Un rol deosebit de important al *criticii retorice* este că ea a condus spre o descoperire neașteptată și, în același timp, promițătoare în ceea ce privește înțelegerea compoziției majorității pasajelor Sfintei Scripturi. În cele mai multe dintre cărțile Sfintei Scripturi, autorii folosesc metode variate pentru a convinge poporul de adevărul și importanța spuselor lor. Analiza acestor metode de persuasiune este importantă pentru cercetarea biblică, și aici intervine critica retorică, deoarece caracterul său specific și distinctiv este tocmai persuasiunea, fără de care ea ar fi doar critică literară. Mai mult, interesul de a convinge implică o încercare de a identifica scopul principal și sensul unui pasaj - un aspect important al studiilor biblice. În acest sens, putem afirma că întregul text scripturistic poate fi considerat *retoric*.

Analiza elementelor retorice principale folosite de către profetul Isaia în cele 66 de capitole ale cărții sale are drept scop: fixarea limitelor unui pasaj, evidențierea temei, identificarea structurii anumitor versuri dintr-o strofă, stabilirea unității pasajelor. Această analiză retorică oferă posibilitatea resistematisării tematic și stilistice a celor 66 de capitole ale cărții. Putem spune deci că, în general, textul se tratează în forma pe care o avem și nu împărțindu-l în diverse surse ipotetice, fragmente și intercalări. Critica formei a avut această tendință și de aceea a fost considerată doar un instrument de analiză istorică și nu unul de înțelegere a textului. Despre critica retorică putem afirma faptul că are rădăcini istorice. Dacă vom încerca să înțelegem modul în care un discurs a produs o schimbare asupra celor care l-au ascultat, trebuie mai întâi să aflăm cine sunt aceștia. Cititorul nu trebuie să fie doar un destinatar pasiv al unui text, ci o persoană care gândește, care este capabilă să interacționeze cu textul și, dacă alege, să răspundă la mesajul său. Această metodă de cercetare se focusează în principal asupra textului, asupra utilizării anumitor genuri literare, sau asupra istoriei redactării textului și nu asupra istoriei credințelor religioase israelite. Ea ne arată în permanență ce se spune despre un text și ce nu se spune; ce încearcă să lămurească sau ce nu. Această metodă este utilizată de mulți bibliști care doresc să explice textul scripturistic, mesajul său. Prin utilizarea analizei retorice urmărim mai mult decât o explicație logică a unor cuvinte. Această analiză ne poate ajuta să comunicăm astăzi mesajul Sfintei Scripturi: nu doar

ce spune textul, ci modul în care, folosindu-l, îi putem convinge pe cei din jurul nostru de adevărurile pe care le conține.

Cercetarea biblică românească nu a manifestat o preocupare deosebită pentru abordarea analitică retorică, ceea ce face ca literatura pe această temă să fie practic inexistentă. Un posibil motiv al lipsei de interes pentru acest tip de abordare a textului scripturistic este acela că se acordă prioritate, pentru moment, realizării lucrărilor fundamentale pentru studiile biblice: comentarii integrale pe cărțile Scripturii, lucrări de teologie biblică, tratate de hermeneutică, cu alte cuvinte, sunt promovate acele lucrări care să constituie baza unor cercetări ulterioare mult mai aplicate. Aceasta nu înseamnă, însă, că nu pot fi identificate resurse bibliografice, cel puțin secundare, pentru lucrarea de față și în literatura autohtonă, pentru simplul motiv că fondul bibliografic al temei pe care o abordăm se extinde asupra a trei zone distincte: *retorică - retorică biblică, critică retorică, și cărțile profetice*. Astfel, chiar dacă nu vom găsi studii de critică retorică, vom putea în schimb identifica cu certitudine lucrări de retorică clasică sau vom putea valorifica din plin studiile realizate pe corpul cărților profetice. Ne revine rolul de a îmbina aceste elemente într-un ansamblu coerent care să formuleze în final poziția, importanța și relevanța retoricii și a analizei retorice asupra textului biblic în general, și asupra Cărții lui Isaia în special.

Am considerat necesare unele lămuriri legate de isagogia cărții Isaia. În orice demers analitic asupra unei cărți a Sfintei Scripturi, este nevoie de o minimă cunoaștere a unor elemente de isagogie a cărții respective: autorul, perioada în care acesta a activat și structura cărții. Acestea ne ajută la fixarea unor repere necesare în viitoarea analiză. De asemenea, pentru a realiza o legătură între primul capitol al acestei lucrări și cel de-al doilea, care se ocupă cu analiza exegetic-retorică efectivă a anumitor pasaje din carte, este necesar să trecem în revistă figurile retorice pe care le putem identifica în cuprinsul cărții.

Pentru ca predica lui să aibă mai mare convingere, profetul Isaia vorbește adesea în pilde sau se folosește de anumite figuri retorice. În scrierile și cuvântările lor, profeții foloseau limba ebraică și doar în anumite cazuri aramaica. Limbajul profetic ține seama cu deosebire de cultura orală, fiind într-o mai mare măsură metaforic decât conceptual. Un caracter aparte al acestui limbaj profetic este ritmul dinamic, de permanentă noutate. Acest dinamism al limbajului profetic dă naștere dinamismului limbajului teologic. Gesturile de care profeții se foloseau atunci când rosteau profeția ajutau întotdeauna dinamicii verbului, întrucât acestea completează metaforele comunicării orale. Putem spune, deci, că un

beneficiu pe care analiza retorică biblică îl aduce în câmpul cercetării este acela de a oferi posibilitatea delimitării pasajelor retorice, ținând cont de elementele retorice importante care apar în fiecare dintre aceste pasaje: *incluziunea, repetiția, chiasmul, jocul de cuvinte*.

Înainte de a trece la analiza retorică propriu zisă a pasajelor selectate, este necesar să stabilim care sunt pasajele retorice din cartea Isaia. Datorită multitudinii pasajelor cu caracter retoric din cartea profetului Isaia, am selectat un număr de zece pasaje în vederea unei abordări exegetice extinse, a unei analize retorice, finalizând abordarea cu o sinteză teologică. Aceste pasaje sunt: *Is. 1, 16-17; Is. 58; Is. 6; Is. 9, 1-6* – din prima parte a cărții; *Is. 56, 1-8; Is. 59, 1-21; Is. 61, 1-11; Is. 62, 1-12; Is. 63, 1-6; Is. 66, 1-24* – din a doua parte a cărții. Am ales pasajele din cele două părți întrucât, așa cum vom putea observa, pe de o parte între acestea se pot realiza anumite conexiuni tematice⁴, iar pe de altă parte, firul roșu care străbate de la un capăt la altul aceste pasaje este *dreptatea*, o temă teologică esențială în cadrul discursului profetului Isaia, precum și în cel al altor profeți. Tema dreptății are o importanță deosebită deopotrivă în iudaism și creștinism, fiind o formă de expresie vechitestamentară a conformării faptelor noastre cu voia lui Dumnezeu. Astfel, suita de texte selectate abordează teme isaianice de interes maxim atât pentru iudaism, cât și pentru creștinism: dreptatea/sfințenia ca telos al existenței umane, discursul mesianic și eshatologic, - chiar dacă cel din urmă e înțeles diferit în cadrul celor două religii. Prin această abordare dorim să ajungem la o înțelegere mai completă a textului și, implicit, a mesajului său teologic, astfel încât el să redevină un izvor de luminare și înțelegere duhovnicească pentru noi, cei de astăzi.

⁴ Spre exemplu tema *dreptății* se regăsește atât în pasajul 1, 15-17, cât și în capitolele 58 și 59, 1-21. Apoi, o altă legătură ce se poate stabili este între capitolul 58 și *Zabaria* 7 și 8 tema fiind *postul*. *Vai*-urile, care fac legătura cu pedepsirea lui Israel din *Is. 5, 1-30* se regăsesc în capitolul 6 sintetizate în exclamația profetului *Vai mie*. Tot în capitolul 6 slava Domnului care umple templul ne trimite cu gândul la evenimentul sfințirii templului în timpul lui Solomon (3 *Rg. 8, 10-13*). Ideea copilului care se va naște și care este prezentată în 7, 14 se dezvoltă în pasajul 9, 1-6 în care sunt prezentate numele pe care copilul le va avea. Tot în acest pasaj (9, 1-6) apare tema *rămășiței credincioase* care va supraviețui stabilind o legătură evindentă cu *Is. 7, 3* sau *6, 13*. *Legământul* considerat cel mai important concept care stabilește relația dintre Israel și Dumnezeu apare prezent și în *Is. 57, 8; 59, 21* și *61, 8*. Ideea *orizontului izbăvirii* care apare în *Is. 59, 1-21* este continuată în *Is. 61, 1-11* completând-o cu ideea *mântuirii prin Mesia*. Această idee se reflectă în tema *Unului* care aduce izbăvire poporului. Putem afirma că există o corespondență clară între primul cânt al Robului (*Is. 42, 1-7*). Nu poate fi trecută cu vederea legătura evidentă dintre acest pasaj și cel din Evanghelia după Luca (4, 15-21). Pericopa *Is. 62, 1-12* are ca temă principală restaurarea Ierusalimului și stabilește astfel o legătură cu pasajul din *Os. 1, 2-9* sau *2, 16-25* dar și cu *Fc. 17, 3-8; 15-16, Fc. 32, 22-28, Dn. 1, 7* sau *Fc. 41, 45* în ceea ce privește tema *numelui nou*. Tema din *Is. 66, 1* este similară celei din *3 Rg. 8, 27*: Dumnezeu necuprins de spațiu nu poate fi cuprins într-o *casă* făcută de mâna unui om. Pasajul *Is. 66, 7-9* conține o afirmație metaforică cu privire la nașterea din nou a poporului și se află în continuitate cu o largă tradiție biblică: *Mih. 4, 8-10; 5, 1-2; Sof. 3, 14-20; Is. 7, 14; 54, 1; 64*. Există însă și alte conexiuni tematice pe care însă le vom prezenta în fiecare pasaj analizat acolo unde ele vor apărea.

Al doilea capitol al lucrării - *Abordare exegetic-retorică a corpusului de texte selectate* -, constituie punctul central al acesteia. El cuprinde analiza celor zece pericope selectate din prima parte (capitolele 1-35) și din cea de-a treia parte (capitolele 56-66) a cărții profetului Isaia. Din prima parte a cărții, am ales un număr de patru pericope după cum urmează: *Is.* 1, 15-17; *Is.* 6; *Is.* 9, 1-6. Deoarece capitolele 1-6 ale cărții prezintă în chip rezumativ temele principale ale întregii cărți, se vor putea stabili mai multe legături tematice cu celelalte capitole. O legătură tematică evidentă este între *Is.* 1, 15-17 și *Is.* 58. Datorită acestei perspective, în cadrul analizei retorice, am optat pentru o inserție a capitolului 58 imediat după analiza pasajului *Is.* 1, 15-17, subliniind într-o prezentare aparte relația celor două. Pentru că în această primă parte a cărții există și unele texte cu caracter eminent mesianic, considerăm oportună supunerea acestora unei analize retorice. Capitolul 6, cunoscut și sub numele de *Chemarea lui Isaia* prezintă în chip admirabil una dintre temele teologice importante ale Vechiului Testament – *sfințenia*. Acest capitol este important deoarece cuprinde, pe de o parte, perspectiva viitorului lui Israel, iar pe de altă parte, vestirea unei perioade de pedeapsă și nădejde. Ultimul pasaj al primei părți *Is.* 9, 1-6 prezintă un tablou deosebit, construit din alternanța întuneric – lumină, teamă – bucurie, elemente care fac referire la arătarea în întunericul lumii a Luminei lumii – Hristos. Unitatea cărții este subliniată și de acest text, întrucât el este socotit drept corespondent liric al capitolelor 44-55.

Din cea de-a treia parte a cărții, pasajele propuse sunt: *Is.* 56, 1-8; *Is.* 59, 1-21; *Is.* 61; *Is.* 62, 1-12; *Is.* 63; *Is.* 66, 1-24. Firul roșu al acestor pasaje îl constituie tema *dreptății*. În fiecare dintre aceste texte, sub o formă sau alta, apare acest concept vechitestamentar deosebit de important pentru poporul ales. Dacă pasajul *Is.* 56, 1-8 aduce în discuție imperatiivele divine *de a păzi dreptatea și de a face lucruri drepte* iar împlinirea acestora aduce omului fericirea, următorul pasaj *Is.* 59, 1-21 reia unele dintre expresiile care apar în pasajele *Is.* 1, 15-17 și *Is.* 58 ca de exemplu *mâinile lor sunt plini de sânge* sau *nimeni nu cheamă în sprijinul său dreptatea*, lucru care oferă un contrast puternic între perspectiva *luminii* din *Is.* 9 și *bezna* acestui capitol. Capitolul 61 portretizează admirabil în cele unsprezece versete ale sale, imaginea Domnului sintetizată prin înseși cuvintele Sale *Eu sunt Domnul, Care iubesc dreptatea și urăsc răpirile nedrepte*, preluând și completând tema mântuirii adusă de Mesia. Următoarea pericopă *Is.* 62, 1-12, continuând ideea capitolelor 60-61, prezintă o alternanță tematică între făgăduința și nădejdea restaurării Ierusalimului prin schimbarea numelor celor credincioși. *Is.* 63, 1-6 aduce în prim plan imaginea războinicului divin care *vine împurpurat* și cuvântul Său este *dreptatea* în

total contrast cu poporul care nu mai cunoaște această dreptate. Ultimul pasaj *Is. 66, 1-24* poate fi considerat drept *summa theologiae isaiiae* întrucât sintetizează întreaga teologie, de la creație la judecată. Expresia centrală a pasajului este *cerul cel nou și pământul cel nou (Is. 66, 22)* care îl arată pe profetul Isaia a fi prin excelență profetul nădejdi.

În cadrul primei părți a analizei, am optat pentru o exegeză lărgită, întrucât aceste pericope conțin texte mesianice importante care, pe lângă o analiză retorică, necesită și o tratare exegetică pe măsură. A doua serie de texte se concentrează exclusiv pe analiză critică retorică și scot în evidență, mai pronunțat, elementele retorice importante de care profetul s-a folosit în discursul său. Dacă primele texte vorbesc despre teme precum: *dreptate, curăție, jertfe, naștere feciorelnică, Mesia și făgăduința restaurării Ierusalimului – mesianism*, în cea de-a doua parte, textele se focusează exclusiv pe teme precum: *venirea Domnului, misiunea regelui mesianic, răsplătirea celor credincioși și pedepsirea celor răi – eshatologie*. La finalul acestei secțiuni, se poate observa că analiza critică retorică lămurește anumite pasaje și teme, metodologia folosită pentru analiza acestor pasaje ținând strict de *critica retorică*. Putem afirma că această abordare oferă o pătrundere profundă a textului și evidențiază faptul că întreg textul Sfintei Scripturi este un ansamblu unitar.

Primul text este *Is. 1, 15-17* reprezintă un rezumat al mesajului profetic în care ideea centrală este *dreptatea*. Între pasajele rezumative din *Is. 1-6* și alte capitole ale cărții se pot stabili anumite legături evidente. Am exemplificat acest registru de conexiuni tematice cu legătura care există între *Is. 1, 15-17* și *Is. 58, 1-14*, pentru că, ceea ce prezintă pasajul *Is. 1, 15-17* stă în strânsă legătură cu tematica capitolului 58. Astfel, dacă în *Is. 1* temele centrale precum *dreptatea și închinarea* sunt doar schițate, în *Is. 58* acestea se apropie de o expresie mai detaliată. Apoi *Is. 58, 5-9* reprezintă un răspuns al modului în care profetul prezintă importanța și semnificația *jertfelor*, răspuns susținut de referințele din *Is. 1*. Deopotrivă, din punct de vedere teologic și literar putem spune, așadar, că între cele două pasaje există o coerență evidentă.

Cartea profetului Isaia este străbătută de la un capăt la altul de *taina* sau de *transcendența lui Dumnezeu*. Aici apare predominant numele divin precum: *Sfântul lui Israel* sau *Cel sfânt*. Acest lucru nu putea fi ilustrat de nimeni altcineva mai bine, deoarece Isaia este cel care *L-a văzut pe Domnul*, iar acest lucru este prezentat maiestuos în *capitolul 6*. O particularitate a pasajului este folosirea persoanei I sau a vorbirii directe, specifică vedențiilor. Folosirea diazezei pasive, o formă mai puțin folosită, pentru cele două verbe *va șterge* (corect: *va fi șters*)

și *va curăți (va fi curățit)* este un mod de a arăta că Domnul singur este Cel care poate acorda iertarea deplină și reprezintă o altă particularitate. Aranjamentul chiastic *inima, urechi, ochii și ochi, urechi, inimă* este interesant și plin de forță, iar în a doua jumătate a versetului apare un alt aranjament chiastic: *ca nu cumva să vadă cu ochii - și cu urechile să audă. Vederea* la care face referire profetul este un dar de la Dumnezeu, dar care va fi refuzat de către poporul Său cel îndărătnic, deși el exprimă și atributul profetic.

În contrast cu capitolul anterior (*Is. 8*), profetul vestește în *Is. 9, 1-6* un nou mesaj de nădejde. Pasajul *Is. 9, 1-7* este formulat *la timpul verbal trecut. Viitorul* este scris ca ceva ce s-a întâmplat deja pentru că el a aparținut *conștiinței profetice*, ca ceva ce este în trecut, în timp, dar apoi, văzând faptele slăvite ale lui Dumnezeu să ne încredințeze că Domnul a făcut deja aceasta. Datorită acestei încrederi, Isaia poate plasa *lumina* din *9, 1* în imediata apropiere a *întunericului* din *8, 22*, nu pentru că se va întâmpla imediat, ci pentru că aceasta este vădită ochiului credinței. Așa cum am putut observa, interpretarea duhovnicească a acestui text este: *întunericul* reprezintă păcatul, iar *lumina* este Hristos. Una dintre particularitățile acestui pasaj o reprezintă utilizarea expresiei *în umbra morții* care a jonglat, probabil, cu a doua silabă a cuvântului וְחַשְׁךָ / *întuneric* ca să-l facă צְלֵמוֹת / *umbra morții*, însă legătura cu *moartea* este una metaforică. Timpurile verbale perfecte din pasaj dau impresia unui aspect atemporal. Persoana a II-a singular a verbelor de la începutul versetelor 2, 3 și 4 a fost, de obicei, înțeleasă ca făcând referire la Dumnezeu. Dar aceasta nu este absolut necesar dacă pasajul are un caracter dialogic. Ele pot în acest caz să se refere la un vorbitor anterior, schimbând brusc discursul spre popor. O altă particularitate o reprezintă faptul că accentul nu este pus pe *ce va face* copilul atunci când el va crește, ci pe *modul nașterii* lui. Accentul ebraic nu stă pe *pentru noi*, ci pe *venire*. Cuvântul יָלֵד / *copil* în sine este legat de strămoși, care arată originea lui, iar cuvântul בָּן / *fiu* exprimă atât faptul că este băiat, cât și demnitatea lui pe linie regală. Numele semnificative care apar în cartea profetului Isaia, dau acesteia o notă aparte (cf. 7, 3; 8, 1) atât pentru prefigurarea evenimentelor care vor urma, cât și pentru întruchiparea cuvântului lui Dumnezeu.

Cu pasajul *Is. 56, 1-8* se face trecerea spre cea de a treia secțiune a cărții destinată analizei retorice. În această pericopă, Dumnezeu vestește poporului Său faptul că venirea Lui este aproape. Profetul afirmă prin folosirea mijloacelor retorice și structurale că Dumnezeu va aduna și pe alții la El când va veni. Această secțiune este considerată a fi o *introducere* pentru a treia parte a cărții Isaia dar este și o *făgăduință* că cei care vor rămâne credincioși vor

fi binecuvântați. În acest pasaj sunt inserate unele accente de mângâiere în lumina învinuirilor care vor urma în pasajele ulterioare.

Pasajul Is. 59, 1-21, folosește *imaginea războinicului* prin care profetul indică faptul că Dumnezeu va reveni în Israel. El folosește această imagine pentru a sublinia că Domnul va veni ca să-i *izbăvească* pe aceia care sunt credincioși legământului și să răsplătească vrăjmașilor Săi după faptele lor. Acest pasaj poate fi considerat drept o *concluzie* a temei enunțate în capitolul 56: *Păziți dreptatea și faceți lucruri drepte, că în curând va veni mântuirea Mea și dreptatea Mea se va descoperi.*

În capitolul 61, Isaia continuă tema *inversării sorții* care a fost abordată în capitolul 60. În acest capitol însă, profetul modifică conținutul acestuia prin faptul că folosește *vorbirea directă* prin care prezintă tema *mântuirii adusă de Mesia* la începutul pasajului, iar la finalul lui include o scurtă afirmație exprimată într-o comparație prin care întărește faptul că dreptatea și preaslăvirea lui Dumnezeu vor fi înaintea tuturor neamurilor: *Ca pământul care răsare ierburi, și ca o grădină în care sămânța încolțește, așa Domnul Dumnezeu va face dreptatea să răsară, și înaintea tuturor neamurilor preaslăvirea Sa.* La fel ca și în capitolul 60, acest capitol prezintă în chip retoric faptul că *inversarea sorții* prin care va trece Ierusalimul este realizată într-un mod profetic.

Isaia se mută de la *plinirea profeției*, care a fost firul roșu al pasajului Is. 60-61, la tema *schimbării stării* din Is. 62. Deși convingerea că izbăvirea Ierusalimului este făgăduită (versetele 10-12) în versetele anterioare este prezentă o *retorică a căutării lui Dumnezeu*. Aceasta este întărită de îndemnul adresat poporului: *voi, care aduceți aminte Domnului de făgăduințele Lui ... să nu-I dați răgaz* pentru ca *așezarea din nou* a Ierusalimului, pe care Dumnezeu a făgăduit-o să fie cât mai curând. Așadar, *Isaia 60-62* conține o făgăduință a eliberării și restaurației Ierusalimului în viitor. Această făgăduință este de fapt o împlinire a dorinței inițiale a lui Dumnezeu, ca poporul ales să fie lumină pentru lume. Aceste trei capitole sunt mărginite de alte două secțiuni importante care tratează răsplătirea celor răi. Așezate la mijloc, aceste capitole pot fi considerate drept pasaje de mângâiere și nădejde pentru poporul care experia timpuri de nedreptate și asuprire.

Pericopa cuprinsă în Is. 63, 1-6 reia tema *răzbunării*. De asemenea, se revine asupra modelului adresării directe folosit în Is. 59, 16-20 și în Is. 61, 2. Această temă a fost centrală versetelor 16-21 din capitolul 59. După ce prezintă de-a lungul capitolelor 60-62 tema restaurării Ierusalimului, profetul folosește o imagine însuflețită pentru a atrage atenția

cititorilor la înfricoșătoarea judecată a celor care *s-au răzvrătit și au amărât Dubul Lui cel sfânt*. Pasajele de *mărturisire și căință* din Is. 63, 7 - 64, 12 au drept scop o stimulare spre căință a poporului nestatornic. Aceste părți amintesc despre bunătatea lui Dumnezeu și binecuvântările pe care El le-a revărsat asupra poporului în decursul istoriei sale frământate.

Pasajul final Is. 66, 1-24 prezintă unele profeții cu scop pedagogic, prin care atenționează poporul cu privire la *pedeapsa divină*. Aceasta va avea un caracter veșnic și va fi necruțătoare pentru cei care *s-au răzvrătit împotriva lui Dumnezeu*. Pasajul cuprinde două segmente: versetele 1-6 și versetele 15-17 și 24 și constituie un *avertisment* pentru cei care nu se vor îndrepta. Profețiile dintre aceste două segmente acționează în chip retoric ca un *îndemn* la căință pentru toate neamurile. Însușirea specială a expresiei *cerul cel nou și pământul cel nou*, pe care o regăsim și în Is. 65, 17-25 oferă o făgăduință pentru un viitor în care cei credincioși *nu-și vor mai aduce aminte de vremurile trecute ... ci se vor bucura și se vor veseli de ceea ce Dumnezeu va fi făcut*. Tema pedepsei divine subliniată în chip admirabil în Is. 66, 24 este un avertisment care îi face conștienți pe israeliți de pedeapsa care va fi dată vrăjmașilor lui Dumnezeu.

Profetul Isaia a fost o personalitate complexă, care s-a remarcat în mijlocul conașionalilor săi atât ca om politic, cât și ca orator. Pentru faptul că a prevestit cu multă claritate venirea lui Mesia, el este considerat profetul mesianic prin excelență, fiind numit *Evanghelist al Vechiului Testament*. Cuvântările, profețiile și istorisirile sale pline de forță au avut o deosebită valoare, atât în momentul rostirii lor, cât și astăzi, întrucât acestea redau învățături ce pot fi folosite și în societatea contemporană. Deși nu se poate realiza o sinteză a bogăției teologice a cărții, totuși putem afirma că profetul a rămas în conștiința poporului prin îndemnul repetat al statorniciei în credința cea adevărată. În cuprinsul celor 66 de capitole ale cărții, profețiile despre Mesia se îmbină în chip armonios cu celelalte pasaje literare, unice în felul lor. Acest lucru oferă cărții, în întregul ei stil, eleganță și varietate imagistică.

Datorită acestor aspecte, am considerat necesar inserarea **unui capitol** dedicat prezenței **Cărții profetului Isaia în cult**, întrucât între partea de analiză exegetic-retorică și aceasta există o legătură evidentă. Dacă analiza retorică ajută la evidențierea temei unei pericope, aceasta, preluată de omiletică, oferă credincioșilor o viziune clară, precisă despre adevărurile cuprinse în paginile Sfintei Scripturi. Și dacă am prezentat bogăția omiletică ce rezultă din cartea Isaia, nu am putut neglija prezența sa în cult deoarece, după *Psalmi lui David*, pasaje din cartea Isaia sunt cel mai des folosite la slujbele și laudele bisericești. La o

analiză succintă a Mineiilor și a Triodului, vom observa că un număr de peste o sută de pericope aparțin profetului Isaia⁵. De asemenea, numeroase pasaje din diferite capitole sunt folosite la toate slujbele și laudele bisericești⁶. Așadar, citind cu atenție și valorificând omiletic profetația lui Isaia, preotul va găsi noi resurse pentru învățăturile pe care le propovăduiește, dar

⁵ Din TRIOD se citesc astfel: **În săptămâna întâia - Luni** la *Ceasul al șaselea*: 1, 1-20 *Triod* (București: IBMBOR, 2000), 107-8. **Marți** la *Ceasul al șaselea*: 1, 19 - 2, 3 (124-5). **Miercuri** la *Ceasul al șaselea*: 2 și 3-11 (136-7). **Joi** la *Ceasul al șaselea*: 2, 11-21 (149). **Vineri** la *Ceasul al șaselea*: 3, 1-13 (161). **În săptămâna a doua - Luni** la *Ceasul al șaselea*: 4, 2 - 5, 7 (192-3). **Marți** la *Ceasul al șaselea*: 5, 7-16 (198-9). **Miercuri** la *Ceasul al șaselea*: 5, 16-25 (204). **Joi** la *Ceasul al șaselea*: 6, 1-12 (210). **Vineri** la *Ceasul al șaselea*: 7, 1-14 (216-17). **În săptămâna a treia - Luni** la *Ceasul al șaselea*: 8, 13 - 9, 6 (239-40). **Marți** la *Ceasul al șaselea*: 9, 8-20 (246). **Miercuri** la *Ceasul al șaselea*: 10, 12-20 (251-52). **Joi** la *Ceasul al șaselea*: 11, 10 - 12, 2 (257-8). **Vineri** la *Ceasul al șaselea*: 13, 2-13 (264). **În săptămâna a patra - Luni** la *Ceasul al șaselea*: 14, 24-32 (286). **Marți** la *Ceasul al șaselea*: 25, 1-9 (292). **Miercuri** la *Ceasul al șaselea*: 26, 21 - 27, 7 (303). **Joi** la *Ceasul al șaselea*: 28, 14-22 (309). **Vineri** la *Ceasul al șaselea*: 29, 13-23 (319). **În săptămâna a cincea - Luni** la *Ceasul al șaselea*: 37, 33 - 38, 6 (337). **Marți** la *Ceasul al șaselea*: 40, 18-31 (342-43). **Miercuri** la *Ceasul al șaselea*: 41, 4-14 (349). **Joi** la *Ceasul al șaselea*: 42, 5-16 la Canonul cel Mare (378). **Vineri** la *Ceasul al șaselea*: 45, 11-18 (385). **În săptămâna a șasea - Luni** la *Ceasul al șaselea*: 48, 17 - 49, 4 (416). **Marți** la *Ceasul al șaselea*: 49, 6-10 (423). **Miercuri** la *Ceasul al șaselea*: 58, 1-11 (429). **Joi** la *Ceasul al șaselea*: 65, 8-16 (436). **Vineri** la *Ceasul al șaselea*: 66, 10-24 (442). **În Sfânta și Marea săptămână - Joi** la *Liturgia Darurilor*: 50, 4-11 (518-19). **Vineri** la *Slujba Sfințelor și Mântuitoarelor Patimi: Slujba Ceasurilor: la Ceasul al treilea*: 50, 4-11 (545-46); la *Ceasul al șaselea*: 52, 13 - 54, 1 (548-49); la *Slujba Vecerniei*: 52, 13 - 54, 1 (557-58). **Sămbătă** la *Vecernia împreună cu Liturgia Sfântului Vasile cel Mare: primul rând de Paremi*: 60, 1-16 (586); al doilea rând de Paremi: 61, 10 - 62, 5; 61, 1-10; 63, 11 - 64, 4 (592-96); Paremiile din Minei pentru fiecare lună în parte: LUNA IANUARIE - **Ziua a cincea** la *Slujba Ceasurilor Sfintei și Dumnezeieștii arătări: Ceasul întâi*: 35, 1-10 (*Minei pe Ianuarie*, 104); *Ceasul al treilea*: 1, 16-20 (*Ianuarie*, 108); *Ceasul al șaselea*: 12, 3-6 (*Ianuarie*, 112); *Ceasul al nouălea*: 49, 8-15 (*Ianuarie*, 116). **Ziua a șasea**, la *Slujba Vecerniei dumnezeieștii arătări*: 1, 16-20 (*prima*) (*Ianuarie*, 126); 49, 8-15 (*a șaptea*) (*Ianuarie*, 127-8). *La Sfințirea cea mare a apei*: 35, 1-10; 55, 1-13; 12, 3-6 (*Ianuarie*, 129-30). LUNA FEBRUARIE - **Ziua a doua** *Arătarea Domnului*: 6, 1-12; 19, 1, 3-5, 12, 16, 19-21 (*Minei pe Februarie*, 20-1). **Ziua a zecea** *Sfântul Haralambie*: 43, 9-14 (*Februarie*, 104). **Ziua a douăzeci și patra** *aflarea cinstitului cap al Sfântului Ioan Botezătorul*: 40, 1-5, 9-10; 41, 18; 45, 18 (*Februarie*, 226). LUNA MARTIE - **Ziua a noua** *Sfinții 40 de Mucenici*: 43, 9-14 (*Minei pe Martie*, 64). LUNA APRILIE - **Ziua a douăzeci și treia** *Sfântul Gheorghe*: 43, 9-14 (*Minei pe Aprilie*, 209). LUNA MAI - **Ziua a douăsprezecea** *Sfântul Ioan Valahul*: 43, 9-14 (*Minei pe Mai*, 105). **Ziua a douăzeci și una** *Sfinții Constantin și Elena*: 61, 10; 62, 1-5; 60, 1-15 (*Mai*, 165-66). **Ziua a douăzeci și cincea** *A treia aflare a capului Sfântului Ioan Botezătorul*: 40, 1-5, 9-10; 41, 18; 45, 18 (*Mai*, 196-97). LUNA IUNIE - **Ziua a doua** *Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava*: 43, 9-14 (*Minei pe Iunie*, 21). **Ziua a douăzeci și patra** *Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul*: 40, 1 și din următoarele capitole selecții până la capitolul 54 (*Iunie*, 231). LUNA IULIE - **Ziua a douăzeci și șaptea** *Sfântul Pantelimon*: 43, 9-14 (*Minei pe Iulie*, 324). LUNA AUGUST - **Ziua a douăzeci și noua** *Tăierea capului Sfântului Ioan*: 40, 1-5, 9 și versete alese din alte capitole (*Minei pe luna August*, 327). LUNA SEPTEMBRIE - **Ziua întâia** *Începutul anului bisericesc*: 61, 1-10 (*Minei pe Septembrie*, 9). **Ziua a paisprezecea** *Înălțarea Sfintei Cruci*: 60, 11-16 (*Septembrie*, 205). **Ziua a cincisprezecea** *Sfântul Iosif de la Partoș*: 43, 9-14 (*Septembrie*, 223). **Ziua a douăzeci și doua** *Sfântul Teodosie de la Brazi*: 43, 9-14 (*Septembrie*, 335-6). LUNA OCTOMBRIE - **Ziua a șaptea** *Sfinții Sergie și Vab*: 63, 15-19; 64, 1-4, 7-8 (*Minei pe Octombrie*, 95). **Ziua a douăzeci și șasea** *Sfântul Dimitrie Izvorătorul de mir*: 63, 15-19; 64, 1-8 (*Octombrie*, 378-9). LUNA NOIEMBRIE - **Ziua a opta** *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil*: 14, 7-20 (*Minei pe Noiembrie*, 112). **Ziua a douăzeci și cincea** *Sfânta Ecaterina*: 43, 9-14 (*Noiembrie*, 396). LUNA DECEMBRIE - **Ziua a șaptea** *Sfânta Filoftea*: 43, 9-14 (*Minei pe Decembrie*,). **Ziua a douăzeci și patra** la *Rânduiala ceasurilor împărătești: Ceasul al șaselea*: 7, 10-15; 8, 1-4; 9-10 (*Decembrie*,). *Ceasul al nouălea*: 9, 6-7 (*Decembrie*,). **Ziua a douăzeci și cincea**: *Primul rând de Paremi*: 11, 1-10 (*Decembrie*,). *Al doilea rând de Paremi*: 9, 6-7; 7, 10-15; 8, 1-4; 9-10 (*Decembrie*,).

⁶ La slujba Vecerniei se citesc pasaje din cartea Isaia sub forma *Paremiilor* așa cum am arătat la nota precedentă. La slujba Utreniei este prezent pasajul din *Is. 26, 9-20* reprezentând *Cântarea a cincea din Cântările lui Moise*, iar *Is. 11, 1* reprezintă peasna a IV-a din *Catavasiile Crăciunului: Toiag din rădăcina lui Iesei și floare...* La Sfânta Liturghie apar anumite fragmente în rugăciunile de la îmbrăcarea diaconului și a preotului, în rânduiala proscomidiei, în Liturghia Catehumenilor (imnul trisaghion: *Sfinte Dumnezeule*), sau în rugăciunea împărtășirii. Toate acestea se vor regăsi în formă detaliată în capitolul destinat prezenței cărții profetului Isaia în cultul creștin.

va găsi, de asemenea, idei și pilde ziditoare, care se cuvine să fie transmise mai departe. Critica retorică pe care am realizat-o a avut drept scop evidențierea unor sensuri noi, a unor cuvinte construcții stilistice și a unor accente menite să conducă la teocentrism, mesianism, pnevmatologie și eshatologie prefigurativ creștină. Toate acestea sperăm că au reieșit în chip clar din prezentarea modului de utilizare a cărții Isaia în cult.

Putem concluziona deci, că tratarea textului biblic din perspectiva/cu ajutorul criticii retorice este o noutate pentru spațiul teologic românesc, noutate care, sperăm, va aduce cu sine o înțelegere clară și precisă a textului Sfintei Scripturi în general și a textului profetului Isaia, în special, mesajul său fiind astfel mai ușor de descifrat.

Prin această lucrare ne-am propus, de asemenea, și o evidențiere a importanței textului profetic în plan liturgic, ceea ce constituie un alt element de noutate pe care îl aduce lucrarea prezentă.

Intenția principală în demersul nostru a fost aceea ca lucrarea prezentă să constituie un instrument care să permită valorificarea discursului retoric isaianic în practica omiletică contemporană.

Pe lângă toate acestea, subiectul propus aduce cu sine și o deschidere tematică înspre abordarea de tip critic-retoric a altor pasaje din cartea profetului Isaia și, de ce nu, asupra altor cărți ale Vechiului și Noului Testament.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI

ÎN LIMBA ROMÂNĂ

- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*. Tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești. Retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere cu aprobarea Sfântului Sinod, această ediție văzând acum, din nou lumina tiparului cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist - Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. București: IBMBOR, 1997.
- *Biblia sau Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao – 1795*. Ediție jubiliară, Roma: Tipografia Vaticana, 2001.
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă*. Tipărită în zilele Majestății Sale Carol I, regele României. Ediția Sfântului Sinod (ediție anastatică după original). București: Tipografia Cărților Bisericești, 1914.
- *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*. București: Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1936.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. București: IBMBOR, 2005.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, diortosită de ÎPS Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului. Ediție jubiliară a Sfântului Sinod. București: IBMBOR, 2001.
- *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Daniel – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. București: IBMBOR, 2008.

ÎN LIMBA EBRAICĂ

- *Ancien Testament interlinéaire hébreu-français avec le texte de la Traduction Oecuménique de la Bible de de la Bible en français courant*. Villiers-le-Bel: Société biblique française, 2007.

- BEN HAYYIN, Jacob (ed.), *Biblia Rabbinica*. A Reprint of the 1525 Venice Edition. 4 volumes. Jerusalem: Makor Publishing, 1972.
- ELLIGER, Karl; Rudolph, Wilhelm (eds.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia* / quae antea cooperantibus A. ALT, O. EISSFELDT, P. KAHLE ediderat R. KITTEL; editio funditus renovata, adjuvantibus H. Bardtke ... [et al.] cooperantibus H.P. RÜGER et J. ZIEGLER ediderunt K. ELLIGER et W. RUDOLPH; textum Masoreticum curavit H.P. RÜGER, Masoram elaboravit G.E. WEIL; editio tertia emendata opera W. RUDOLPH et H.P RÜGER. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987.
- GREEN, Jay P. (ed.), *The Interlinear Hebrew-Greek-English Bible*. 4 volumes. Wilmington, Delaware: Associated Publishers and Authors, 2002.
- KOHLENBERGER III, John R. (ed.), *The NIV Interlinear Hebrew-English Old Testament*. 4 vols. Grand Rapids: Zondervan, 1979-85.
- *The JPS Hebrew-English Tanakh*. Philadelphia: Jewish Publication Society, 1999.

ÎN LIMBA GREACĂ ȘI LATINĂ

- *Septuaginta*, Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred RAHLFS, editio minor, duo volumina in uno. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935.
- *Biblia Sacra*, Iuxta Vulgatam Versionem, vol. I-II. Stuttgart, 1975.

ÎN LIMBI DE CIRCULAȚIE INTERNAȚIONALĂ

- *La Bible de Jerusalem*. Paris: Editions du Cerf, 1999.
- *The Holy Bible*. King James Authorized Version. Oxford: Oxford University Press, 1977.
- *Traduction Oecuménique de la Bible*. Société biblique française & Éditions du Cerf, 1988.
- *The New International Version Study Bible*. The Zondervan Bible Publishers. Michigan: Grand Rapids, 1985.
- *The New Jerusalem Bible*. Reader's Edition. New York: Bantam Doubleday Publishing Group, 1990.

DICȚIONARE, LEXICOANE, CONCORDANȚE:

- ACHTERMEIER, P. J., ed. *Harper's Dictionary of the Bible*. San Francisco: Harper & Row, 1996.
- ALCALAY, R. *The Complete Hebrew-English Dictionary*. 3 vol. New York: Chemed Books - Yedioth Ahronoth, 1994.
- BRIGGS, Charles Augustus. *General Introduction to the Study of Holy Scripture*, ed. rev. Baker: Grand Rapids, 1970.
- BROTZMAN, Ellis R. *Old Testament Criticism: A Practical Introduction*. Michigan: Grand Rapids, Baker Books, 1998.
- BROWN, Driver, Briggs and Gesenius, *The Old Testament Hebrew Lexicon*, 1998. www.studylight.org.
- CLINES, David J. A., ed. *The Dictionary of Classical Hebrew*. 8 vol. Sheffield Academic Press, 1993-2006.
- DOGARU, Vasile, Neculai DORNEANU. *Concordanță biblică tematic*. Ediție revizuită și completată după Constantin CHIRICESCU și Constantin NAZARIE. *Călăuza predicatorului*. Iași: Trinitas, 2000.
- DOUGLAS, J. D., ed. *Dicționar biblic*. Oradea, 1995.
- DOUGLAS, J. D., Merrill C. TENNEY, ed. *The New International Dictionary of the Bible*. Pictorial Edition. Michigan: Zondervan Publishing House, Grand Rapids, 1996.
- EASTON, Matthew G. *Easton's Bible Dictionary*. 1897. www.studylight.org.
- EVEN-SHOSHAN, Abraham. *A New Concordance of the Old Testament*. Grand Rapids: Baker, 1989.
- FREEDMAN, D. N., ed. *Dictionary of the Bible*. Grand Rapids, Michigan: W.B. Eerdmans, 2000.
- ———, *The Anchor Bible Dictionary*. 6 vol. New York: Doubleday, 1992.
- GESENIUS, Wilhelm. *Gesenius' Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament Scriptures*. Translated with additions from the author's Thesaurus and works, by S. P. Tregelles. London: Samuel Bagster & Sons, 1846. Reprinted by Baker Book House: Grand Rapids, 1979.
- GERARD, A.-M. *Dictionnaire de la Bible*. Edited by Robert LAFFONT. 1989.
- KOHLENBERGER, John R., James A. SWANSON. *The Hebrew English Concordance to the Old Testament with the New International Version*. Michigan: Zondervan, Grand Rapids, 1998.
- KÖHLER, Ludwig, Walter BAUMGARTNER, J. J. STAMM. *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. Revised edition, translated and edited by M. E. J.

RICHARDSON. 5 vol. Leiden: Brill, 1994-2000.

- NAVE, Orville J. *Nave's Topical Bible*. 1896. www.studylight.org.
- ORR, James, ed. *The International Standard Bible Encyclopedia*. 1915. www.studylight.org.
- SAKENFELD, K. D., ed. *New Interpreter's Dictionary of the Bible*. Nashville, TN: Abingdon, 2006.
- SMITH, William. *Smith's Bible Dictionary*. 1901. www.studylight.org.
- *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. I-V, Nashville USA: Tennessee, , 1990.
- THOMPSON, Frank C. *Thompson Chain Reference*. 1917. www.studylight.org.
- VIGOUROUX, F. *Dictionnaire de la Bible*. vol. I-V (1-10). Paris, 1926.

TEOLOGII ALE VECHIULUI TESTAMENT:

ÎN LIMBA ROMÂNĂ:

- NEGOIȚĂ, Athanase. *Teologia biblică a Vechiului Testament*. București, 1992.

ÎN ALTĂ LIMBĂ DE CIRCULAȚIE INTERNAȚIONALĂ:

- WESTERMANN, Claus. *Théologie de l'Ancien Testament*. Geneva, 1985.
- JACOB, Edmond. *Théologie de l'Ancien Testament*. Neuchatel, 1968.
- VON RAD, Gerhardt. *Théologie de l'Ancien Testament*. 2 vol. Geneva, 1963, 1967.
- PREUSS, Horst Dietrich. *Old Testament Theology*. 2 vol. Louisville: Westminster John Knox Press, 1995.

RETORICĂ CLASICĂ

ÎN LIMBA ROMÂNĂ:

CĂRȚI:

- BABA, Ioan. *Retorica perennis*. Oradea: Imprimeriei de Vest, 2002.
- BIBERI, Ion. *Arta de a scrie și de a vorbi în public*. București: Enciclopedică, 1972.
- CARTOJAN, Nicolae. *Istoria literaturii române vechi*. București, 1980.
- FRÂNCULESCU, Mircea. *Retorica românească. Antologie*. București: Minerva, 1980.

- GHIDEANU, Teodor. *Retorica*. Iași: Ștefan cel Mare, 1993.
- GHIMPU, Sanda, Alexandru ȚICLEA, Cornel BISTRICEANU, *Introducere în retorică*, București, 2002.
- ———, *Retorica - texte alese*. București: Șansa, 1993.
- GULER, Gheorghe. *Retorică și adevăr*. București, 1994.
- GUSTI, Dimitrie. *Ritorică pentru tinerimea studiosă*. Ediție îngrijită de Mircea FRÎNCULESCU. București, 1984 (Ediția originală apărută în 1852, retipărită cu îmbunătățiri în 1875).
- MARIN, Andrei, Maria MARINESCU-HIMU. *Pagini alese din oratorii greci*. București: Pentru Literatură, 1969.
- NEGOESCU, Cristi. *Retorică și stilistică*. București, 1896.
- PIUARIU, Ioan Molnar. *Retorica*. Oradea, 1999.
- SASU, Aurel. *Retorica literară românească*. București: Minerva, 1976.
- ZĂVĂLAȘ, Ștefan. *Introducere în retorică*. București: Unex, 1991.

STUDII ȘI ARTICOLE ÎN DIVERSE DICȚIONARE ȘI ENCICLOPEDI:

- “דָּרָךְ,” in *HALOT*, 1:231; “זַעַם,” in *HALOT*, 1:276-77; “הִילֵל,” in *HALOT*, 1:310-11; “רַמַּסֵּ,” in *HALOT*, 3:1245.
- ABEGG, M. G. Jr. “צַמְדָּה,” in Willem A. VANGEMEREN, ed. *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis - NIDOTTE*, 5 vol. (Zondervan, 1997) 3:815-17.
- ACKROYD, Peter. R. “יָדָה,” in *TDOT*, 400-26.
- ALDEN, Robert “אָדָם,” in *NIDOTTE*, 1:261-62.
- ASLEN, Sverre. “אָזָרָה,” in *TDOT*, 1:160.
- AUSTEL, Hermann “שָׁרָתָה,” in *TWOT*, 2:958-59.
- BALDWIN, J. G. “*Ṣemab* as a Technical Term in the Prophets,” in *VT* 14(1964): 93-7.
- BAUMANN, Arnulf. “אָבָלָה,” in *NIDOTTE*, 1:44.
- BROWN, F., S. R. DRIVER, and C. A. BRIGGS, eds. *A Hebrew and English Lexicon*. BDB, “קָרָא,” 895. BDB, “עוֹלָה,” 732. A se vedea *Is.* 59:3.
- BEHM, “טַחֲסָהֵנָה,” in *TDNT* 4:924-35.
- BUTTERWORTH, Mike “גַּחַם,” in *NIDOTTE*, 3:81-83.
- COLLINS, C. John. “כַּבּוֹדָה,” in *NIDOTTE*, 2:577-87.
- ———, “פְּאִירָה,” in *NIDOTTE*, 3:572-74.
- COPPES, Leonard J. “נָאֵם,” in *TWOT*, 2:541;

- ———, “קָרָא,” în *TWOT*, 2:810.
- *Dicționar biblic*. Oradea: Cartea Creștină, Societatea Misionară Română, 1995: 762.
- DIMA, Eugenia ed. “anapest,” “apostrofă,” “binaritate,” “elipsă,” “emistih,” “hendiadă,” “interjecție,” “intertextualitate,” “mnemonic/mnemotehnic,” “metaforă,” “metateză,” “parataxă,” “repetiție.” *Dicționar Explicativ Ilustrat al Limbii Române (DEXI)* Chișinău: Arc&gunivas, 2007: 106, 218, 643, 648, 846, 920, 924, 1137, 1140, 1178, 1378, 1662.
- HEISER, Michael S. *Glosario De La Base De Datos De Terminología Morfológica-Sintáctica*. Interjection. Logos Bible Software, 2005.
- HUBBARD, Robert Jr. “נָאֵל,” în *NIDOTTE*, 1:789-94.
- JENSEN, “אָכַל,” în *NIDOTTE*, 1:602.
- JENSON, Philip “בָּהֵן,” în *NIDOTTE*, 2:600-605.
- JONKER, Louis “קָרָא,” în *NIDOTTE*, 3:972.
- KAISER, Waiter C. Jr. “צְמַח,” în *TWOT*, 2:769.
- ———, “זָרַע,” în *TWOT*, 1:252.
- KITCHEN, K. A. “Musical Instruments,” în *NBD*, 793.
- MULENBURG, J. “Usages of פִּי,” 140.
- NEGORTA, A. “הִנָּה,” în *NIDOTTE*, 3:321-24.
- OIJKSTRA, “Lawsuit,” 251-71.
- OSWALT, John. “מִשְׁחָה,” în *NIDOTTE*, 2:1123-4.
- PEELS, H. G. L. “נִקָּם,” în *NIDOTTE*, 3: 154.
- REIMER, David “צָרָק,” în *NIDOTTE*, 3:763.
- ROSS, Allen “שָׁם,” în *NIDOTTE*, 4:147-51.
- ———, “עַר,” în *NIDOTTE*, 1:1037.
- ROTHENBERG, F. S. “Fast,” în *HIDNTT* 1:611-3;
- RYKEN, Leland, James C. WILHOIT, și Tremper LONGMAN III, eds *Dictionary of Biblical Imagery - DBI*, “Winepress,” “Arm,” “Birth,” “Garments,” “Hand,” “Mythical Animals,” “Weapons,” “Oil,”: 954; 43; 95; 320; 361; 580; 954; 603-4.
- SAWYER, J. F. “יִשַׁע,” în *TDOT*, 6:450;
- SCHOVILLE, Keith N. “שָׁמַר,” în *NIDOTTE*, 4:183;
- SCHULTZ, Richard. “שָׁפַט,” în *NIDOTTE*, 4:213-20.
- STIGERS, Harold G. “צָרָק,” în *TWOT*, 2:755;
- TSEVAT, M. “חֶלֶק,” în *TDOT*, 4:447.
- VAN PELT, M. V., W. C. KAISER Jr., “גֹּרֵר,” în *NIDOTTE*, 1:839-40.

- VIDRAȘCU, Dan ed. “prescriptivism.” *Enciclopedia Universală Britanică - EUB* (2010): 259.
- WAGNER, S. “מוצא,” în *TDOT*, 8:465-83.
- WIGODER, Geoffrey. *Enciclopedia Iudaismului*. Traducere de Radu Lupan și George Weiner. București: Hasefer, 2007.
- WILSON, Marvin R. “אֵבֶל,” în *TWOT*, 1:571.
- WISEMAN, J. “Bozrah,” în *NBD*, 145.
- WOLF, Herbert, “הַנְּהָה,” în *TWOT*, 1:468;

TRADUCERI:

- FONTANIER, Pierre. *Figurile limbajului*. Traducere de Antonia CONSTANTINESCU. București: Univers, 1977.

ÎN ALTĂ LIMBĂ DE CIRCULAȚIE INTERNAȚIONALĂ:

CĂRȚI:

- BLAIR, Huges. *Cours de rhétorique*, 2 vol. Paris: D’Auguste Delain, 1821.
- CLARK, Donald Lemen. *Rhetoric in Greco-Roman education*. Westport, Conn: Greenwood Press, 1977.
- GRAY, George B. *The Forms of Hebrew Poetry*. Londra: Hodder and Stoughton, 1915.
- HOWES, Raymond F. *Historical Studies of Rhetoric and Rhetoricians*. Cornell University Press, 1961.
- JOHNSTONE, H. W. Jr. *Philosophy, Rhetoric and Argument*. Pennsylvania: University Press, 1965.
- KENNEDY, G. A. *Aristotle, On Rhetoric: A Theory of Civic Discourse*. New York: Oxford University Press, 1991.
- ———, *Classical Rhetoric & Its Christian and Secular Tradition*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1999.
- ———, *A New History of Classical Rhetoric*. Princeton University Press, 1994.
- LAUSBERG, Heinrich. *Manual de retórica literaria*. 3 vol. Madrid: Gredos, 1966-68.
- MARGUERAT D., Y. Bourquin. *Per leggere i racconti biblici. Iniziazione all’analisi narrativa*. Roma: Borla, 2001.
- MARTINET, André. *Éléments de linguistique générale*. Paris: Armand Colin, 1960.

- MORTARA GARAVELLI, Bice. *Manual de retórica*. Madrid: Editorial Cátedra, 1991.
- YOUNG, R. E., A. L. Becker & K. L. Pike. *Rhetoric: discovery and change*. New York: Harcourt Brace & World, 1970.

STUDII ȘI ARTICOLE:

- BITZER, Lloyd F. "The Rhetorical Situation." *Philosophy & Rhetoric*, Winter (1968): 1-14.

RETORICĂ BIBLICĂ

ÎN ALTĂ LIMBĂ DE CIRCULAȚIE INTERNAȚIONALĂ:

CĂRȚI:

- BETZ, Hans Dieter. *Galatians: A Commentary on Paul's Letter to the Churches in Galatia*. Hermeneia; Philadelphia: Fortress, 1979.
- CAIRD, B. *The Language and Imagery of the Bible, The Meaning of Meaning*. Philadelphia: Westminster, 1980.
- COMMISSION BIBLIQUE PONTIFICALE. *L'Interprétation de la Bible dans l'Église*. Città del Vaticano: Libreria editrice vaticana, 1973; în limba română: COMISIA BIBLICĂ PONTIFICALĂ. *Interpretarea Bibliei în Biserică*. București: ARCB, 1995.
- GALBIATI, Enrico. *La struttura letteraria dell'Esodo. Contributo allo studio dei criteri stilistici dell'A.T. e della composizione del Pentateuco*. Alba: Cuneo, 1956.
- JEBB, John. *Sacred Literature*. London: Cadell&Davies, 1820.
- KUGEL, James L. *The Idea of Biblical Poetry: Parallelism and Its History*. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins University Press, 1998.
- LOWTH, Robert. *Leçons sur la poésie sacrée des Hébreux traduites pour la première fois en français du latin du Dr Lowth*. Traducere de M. SICARD. 2 vol. Lyon, 1812.
- METZGER, Bruce M. *The Text of the New Testament: its Transmission, Corruption and Restoration*. Oxford: Clarendon Press, 1964.
- MEYNET, R. *Traité de rhétorique biblique. Rhétorique sémitique IV*. Paris: Lethielleux, 2007.
- ———, *Quelle est donc cette Parole? Lecture «rhétorique» de l'Évangile de Luc (1-9 et 22-24)*. Paris: Éd. Du Cerf, Le Div 99 A.B., 1979.
- PATRICK, Dale; Allen SCULT. *Rhetoric and Biblical Interpretation*. Scheffield: Scheffield academic Press, 1990.

- PIÉGAY-GROS, Nathalie. *Introduction à la l'intertextualité*. Paris: Dunod, 1996.
- SPITZER, Leo. *Études de style*. Paris: Gallimard, Bibliothèque des idées, 1970.
- VANHOYE, Albert. *La Structure littéraire de l'Épître aux Hébreux*. Paris: Desclée de Brouwer, 1976.
- WATSON, Duane F.; Alan J. HAUSER, *Rhetorical Criticism of the Bible: A Comprehensive Bibliography With Notes on History and Method*. New York: E.J. Brill, 1994.

STUDII ȘI ARTICOLE:

- JOHNSTONE, Henry W. Jr. "On Schiappa versus Poulakos." *Rhetoric Review* 14/2 (1995): 438-40.
- LUND, Nils Wilhelm. "Chiasmus in the Psalms." *AJSL* 49(1933): 281-312.
- ———, "The Presence of Chiasmus in the Old Testament." *AJSL* 46(1929-30): 104-28.
- MEYNET, R. "Quelle rhétorique dans l'Épître aux Galates? Le cas de Ga 4,12-20." *Rhétorica* 12 (1994): 427-450.
- MULLENBURG, James. "From Criticism and Beyond." *JBL* 88 (1969): 1-18.
- WATSON, Wilfred G. E. "Classical Hebrew Poetry: A Guide to Its Techniques." *JSOTSup* 26. ed. David J. A. CLINES and Philip R. DAVIES. Sheffield: Academic, 1984.

CRITICA RETORICĂ

CĂRȚI:

- BOISMARD, Marie-Émile, et Arnaud Lamouille. *La Vie des évangiles : Initiation à la critique des textes*. Paris: Édition Du Cerf, Initiations, 1980.
- BOYS, Thomas. *A Key to the Book of the Psalms*. London: L.B. Seeley&Sons, 1825.
- ———, *Tactica Sacra. An attempt to develop, and to exhibit*. London: Seely, 1824.
- FOX, Michael V. *The Redaction of the Books of Esther: On Reading Redaction*. Atlanta: Scholars, 1991.
- FREEDMAN, David Noel. *The Anchor Bible Dictionary*. New York: Doubleday, 1996.
- KENNEDY, George A. *New Testament Interpretation Through Rhetorical Criticism*. Chapel Hill: University of North Carolina, 1984.

- LUNDBOM, Jack R. *Jeremiah: A Study in Ancient Hebrew Rhetoric*. Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1997.
- TRIBLE, Phyllis. *Rhetorical Criticism: Context, Method, and the Book of Jonah*. Minneapolis: Fortress, 1994.
- WATSON, Duane F., Alan J. HAUSER. *Rhetorical Criticism of the Bible: A Comprehensive Bibliography with Notes on History and Method*. Leiden: Brill, 1994.

STUDII ȘI ARTICOLE:

- ALLEN, Leslie C. "Structure, Tradition and Redaction in Ezekiel's Death Valley Vision." *Among the Prophets: Language, Image and Structure in the Prophetic Writings*. Philip R. DAVIES and David J. CLINES, eds. Sheffield: Sheffield Academic, 1993: 128-142.
- KSELMAN, John S. "Design and Structure in Hebrew Poetry." *SBLSP* 18 (1980). Paul J. ACHTEMEIER ed. Chico, CA: Scholars Press, 1980: 1-16.
- MULLENBURG, James. "Introduction and Exegesis for Isaiah 40-66." *The Interpreter's Bible* 5. G. A. BUTTRICK, ed. New York: Abingdon, 1956: 381-773.
- ROTH, W. M. W. "Rhetorical Criticism, Hebrew Bible." *DBI* 2 (1999): 396-99.
- TULL, Patricia K. "Rhetorical Criticism and Intertextuality." *To Each Its Own Meaning: An Introduction to Biblical Criticisms and Their Application*. Rev. ed. Steven L. MCKENZIE and Stephen R. HAYNES, ed. Louisville: Westminster John Knox, 1999: 156-79.
- WUELLNER, Wilhelm. "Where Is Rhetorical Criticism Taking Us?" *CBQ* 49 (1987): 448-63.

ELEMENTE RETORICE ÎN CARTEA PROFETULUI ISAIA

CĂRȚI:

- BRECK, John. *Cum să citim Sfânta Scriptură? Despre structura limbajului biblic*. Traducere de Ioana TĂMĂIAN. Alba Iulia: Reîntregirea, 2005.
- BROCK, B. L. and Robert L. SCOTT. *Methods of Rhetorical Criticism: A Twentieth-Century Perspective*. 2th edition rev. Detroit: Wayne State University Press, 1980.
- JEMIELTY, Thomas. *Satire and the Hebrew Prophets. Literary Currents in Biblical Interpretation*. Louisville, KY: Westminster/John Knox, 1992.
- MOULTON, R. *The Literary Study of the Bible*. Boston: Heath, 1989.

- NECULA, Constantin. *Ascultă, Israel... Activitatea învățătoarească a Profeților în Vechiul Testament*. Iași: Tehnopress, 2004).
- ULLMANN, Stephen. *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Basil, 1962.
- WALD, Henri. *Învățături iudaice*. Colecția *Judaica*. București: Hasefer, 1995.

STUDII ȘI ARTICOLE:

- BLOMBERG, Craig. "The Structure of 2 Corinthians 1-7." *CTR* 4 (1989): 3-20.
- DICK, Michael Brennan. "Prophetic Poiēsis and the Verbal Icon." *CBQ* 46(1984): 226-46.
- KESSLER, Martin. "Inclusio in the Hebrew Bible." *Semitics* 6 (1978): 44-49.
- PARUNAK, Van H. "Oral Typesetting: Some Uses of Biblical Structure." *Bib* 62 (1981): 153-68.

CARTEA PROFETULUI ISAIA – REPERE ISAGOGICE

BIBLIOGRAFIA PATRISTICĂ

- FERICITUL IERONIM. *Commentar in Isaiam prophetam*. P.L., tom. XXIV, col. 93, 95.
- SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI. *Cateheze*. Traducere de D. FECIORU. București: IBMBOR, 1934.
- SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA, *Scrieri II. Despre iubirea față de săraci*, în *PSB* 30, introd., trad. și note Teodor BODOGAE (București: IBMBOR, 1998, 85.
- SFÂNTUL JUSTIN MARTIRUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon* 76 în *PSB* 2 (București: IBMBOR, 1980.
- ORIGEN, *Scrieri alese I. Omilii la Cartea Proorocului Ieremia*, în *PSB* 6, trad. T. BODOGAE, Nicolae NEAGA și Zorica LAȚCU; introd. și note T. BODOGAE (București: IBMBOR, 1981.
- SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Comentarii la cartea Profetului Isaia*, în *PSB* 2, trad., introd. și note T. BODOGAE, Olimp CĂCIULĂ, D. FECIORU (București: Basilica, 2009)
- JEAN CHRYSOSTOME, *Commentaire sur Isaïe*, Collection « Sources chrétiennes » N° 304, 1983.

- THÉODORET DE CYR, *Commentaire sur Isaïe*, I (Sections 1-3), Collection «Sources chrétiennes» N° 276, 1980.
- ———, *Commentaire sur Isaïe*, II (Sections 4-13), Collection «Sources chrétiennes» N° 295, 1982.

COMENTARIILE GENERALE - SPAȚIUL TEOLÓGIC INTERNAȚIONAL

ÎN LIMBA ENGLEZĂ:

- BRUEGGEMANN, Walter. *Isaiah 1-39. Westminster Bible Companion*. Louisville: Westminster/John Knox, 1998.
- ———, *Isaiah 40-66. Westminster Bible Companion*. Louisville: Westminster/John Knox, 1998.
- CARR, D. M. *Reading Isaiah from Beginning (Isaiah 1) to End (Isaiah 65-66): Multiple Modern Possibilities. New Visions of Isaiah*. R. F. MELUGIN; M. A. SWEENEY eds. *JSOT* 14; Sheffield 1996: 204-212.
- CLARKE, Adam. *Clarke's Commentary: Isaiah*. Electronic ed. Albany, OR: Ages Software, 1999 (Logos Library System; Clarke's Commentaries), S. Is 1:1.
- CONDAMIN, Albert. *Le Livre d'Isaïe*. Paris: Victor Lecoffre, 1905.
- DARR, Katheryn Pfisterer. *Isaiah's Vision and the Family of God. Literary Currents in Biblical Interpretation*. Louisville: Westminster/John Knox, 1994.
- HANSON, Paul D. *Isaiah 40-66. Interpretation*. Louisville: Westminster/John Knox, 1995.
- HENRY, Matthew *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible: Complete and Unabridged in One Volume*. Peabody: Hendrickson, 1996: Is 58:1.
- E. J. KISSANE, *The Book of Isaiah*, rev. ed. 2 vols. (Dublin: Browne and Nolan, 1960).
- KNIGHT, *The New Israel: A Commentary on the Book of Isaiah 55-66* (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1985)
- OSWALT, John N. *Isaiah 1-39. New International Commentary on the Old Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 1996.
- ———, *The Book of Isaiah, Chapters 1-39. New International Commentary on the Old Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 1986.
- ———, *Isaiah 40-66. New International Commentary on the Old Testament*. Grand Rapids: Eerdmans, 1998.

- SAWYER, John F. A. *Isaiah: Volume 1*. Louisville: Westminster John Knox Press, 2001, c1984 (The Daily Study Bible Series).
- SMITH, P. A. *Rhetoric and Redaction in Trito-Isaiah. The Structure, Growth and Authorship of Isaiah 56–66*. Leiden, 1995. 129, n. 9.
- SPENCE-JONES, H. D. M., Hrsg. *The Pulpit Commentary: Isaiah. Volume I*. Bellingham, WA: Logos Research Systems, Inc., 2004, S. 1.
- WATTS, John D. W. *Isaiah 34-66. Word Biblical Commentary*. Waco: Word, 1987.
- ———, *Isaiah 1-33. Word Biblical Commentary*. Waco: Word, 1985.
- ———, *Word Biblical Commentary: Isaiah 1-66*. Dallas: Word, Incorporated, 2002 (Word Biblical Commentary 24/25), S. 3.
- YOUNG, Edward J. *The Book of Isaiah*. 3 vols. Grand Rapids: Eerdmans, 1972.
- ASURMENDI, Jesús, *Isaie 1–39*, Collection « Cahiers Évangile » N° 23, 1978 [1991, 2000].
- CHIALDA, M. “Ebed-Iahve. Isaia cap. 40-55.” *Anuarul din 1939-1940 al Academiei teologice ortodoxe române din Caransebeș*. Caransebeș: Arhidiecezană, 1940: 190-243.
- CORNIȚESCU, Emilian “Mesia - Domn al păcii și al dreptății.” *ST* 2(1990): 5-20.
- DURA, Nicolae. “Teme omiletice în profeția lui Isaia.” *MO* 7-8(1985): 544-60.
- JAQUES, Vermeylen. “Le Deuxième Esaïe, dans le livre d’Esaïe.” *Foi et Vie-Cahier Biblique* 33, vol. XCIII, 4 (sept., 1994): 3-4.
- TOMASINO, Anthony J. “Isaiah 1.1-2.4 and 63-66, and the Composition of the Isaianic Corpus.” *JOT* 57(1993): 81-98.

ABORDARE EXEGETIC - RETORICĂ

CĂRȚI ÎN LIMBA ROMÂNĂ:

- BABA, Teodor. *Profeții Vechiului Testament – vocația, lucrarea și misiunea lor în istoria biblică*. Arad: Univrsitatea “Aurel Vlaicu”, 2006.
- BĂDILIȚĂ, Cristian, Francisca BĂLTĂCEANU, Monica BROȘTEANU și Ioan-Florin FLORESCU, coord. *Septuaginta: Isaia, Ieremia, Barub, Plângeri, Epistola lui Ieremia*. Traducere de Francisca BĂLTĂCEANU, Monica BROȘTEANU și Ioan PĂTRULESCU. Iași: Colegiul Noua Europă, Polirom, 2011.
- CHIALDA, Mircea. *Sacrificiile Vechiului Testament*. Caransebeș: Diecezane, 1941.

- CHIRILĂ, Ioan. *Cartea Profetului Osea. Breviarum al gnozeologiei Vechiului Testament*. Cluj-Napoca: Limes, 1999.
- ———, *Sfânta Scriptură – Cuvântul cuvintelor*. Cluj-Napoca: Renașterea, 2010.
- ———, *Fragmentarium exegetic filonian*. Cluj-Napoca: Limes, 2002.
- ———, *Fragmentarium exegetic filonian II. Nomothetica. Repere exegetice la Decalog*. Cluj-Napoca: Limes, 2003.
- NEAGA, Nicolae. *Hristos în Vechiul Testament*. Cluj-Napoca: Renașterea, 2007.
- NEGOIȚĂ, A. *Teologia biblică a Vechiului Testament*. București: Sophia, 2004.
- PRELIPCEANU, Vladimir, Nicolae NEAGA, Gheorghe BARNA. *Studiul Vechiului Testament, Manual pentru Institututele teologice*. București: IBMBOR, 1955.
- RĂDUCĂ, Vasile. *Sfântul Ambrozie, Episcopul Mediolanului - Despre Dubul Sfânt*. Traducere, introducere și note V. RĂDUCĂ. București: Anastasia, 1997.
- SEMEN, Petre. *Introducere în teologia profeților scriitori*. Iași: Doxologia, 2010.
- ———, *Învățătura despre sfânt și sfințenie în cărțile Vechiului Testament*. Iași: Trinitas, 1993.
- TOFANĂ, Stelian. *Iisus Hristos Arhiereu Veșnic după Epistola către Evrei*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1996.

CĂRȚI ÎN ALTĂ LIMBĂ DE CIRCULAȚIE INTERNAȚIONALĂ:

- BONNARD, P. E. *Le Second Isaie: Son disciple et leurs editeurs Isaie 40-66. Ebib*. Paris: Gabalda, 1972.
- BRIGHT, John. *A History of Israel*. 2^d ed. Philadelphia: Westminster, 1972.
- ———, *Jeremiah*. AB 21; Garden City, N.Y.: Doubleday, 1965.
- BROWN, Raymond; Edward Joseph A. FITZMYER, Roland Edmund MURPHY, *The Jerome Biblical Commentary*. vol. 1. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1996.
- BUNDELL, Kevan. *Forgotten Farms: Small Farmers, Trade, and Sustainable Agriculture*. London: Christian Aid, 2002.
- CHILDS, Brevard. *Isaiah*. James L. MAYS, Carol A. NEWSON, and David L. PETERSON, ed., *OTL*. Louisville: Westminster, 2001.
- CLEMENTS, Ronald. *Isaiah 1-39*. NCB; Grand Rapids: Eerdmans, 1980.
- DUMBRELL, William J. *Covenant and Creation: A Theology of Old Testament Covenants*. Nashville: Nelson, 1984.
- EICHRODT, Walter. *Theology of the Old Testament*. Volume 1. SCM Press, 1961.

- EVANS, C. A. *To See And Not Perceive: Isaiah 6.9-10 in Early Jewish and Christian Interpretation*. Sheffield: JSOT Press, 1989.
- FITZGERALD, Curtis Weldon. *A Rhetorical Analysis of Isaiah 56-66*. Dallas: Dallas Theological Seminary, 2003.
- GEVIRTZ, S. *Patterns in the Early Poetry of Israel*. Chicago: University of Chicago Press, 1963.
- GOLDINGAY, John. *Isaiah*. Robert L. HUBBARD and Robert K. JOHNSTON, ed. *NIBC*. Peabody, MA: Hendrickson, 2001.
- GOOD, E. M. *Irony in the Old Testament*. Philadelphia: Westminster, 1965.
- GROGAN, Geoffrey W. *Expositor's Bible Commentary: Isaiah, Jeremiah, Lamentations, Ezekiel*. Volume 6, ed. F. GAEBELEIN. Grand Rapids: Zondervan, 1986.
- HANSON, Paul D. *The Dawn of Apocalyptic: The Historical and Sociological Roots of Jewish Apocalyptic Eschatology*. Philadelphia: Fortress, 1975.
- HAYES, John H.; Stuart IRVINE, *Isaiah the Eighth-Century Prophet: His Times and His Preaching*. Nashville: Abingdon, 1987.
- HENRY, Matthew. *Matthew Henry's Commentary on the Whole Bible: Complete and Unabridged in One Volume*. Peabody: Hendrickson, 1996.
- *KJV Bible Commentary*. Nashville: Thomas Nelson, 1997.
- KNIERIM, Rolf P. *The Task of Old Testament Theology: Substance, Method and Cases*. Grand Rapids: Eerdmans, 1995.
- LACK, Remi. *La Symbolique du livre d'Isaïe: Essai sur l'image littéraire comme élément de structuration*. *AnBib*, vol. 59. Rome: Biblical Institute, 1973.
- LANGE, John; Peter Philip SCHAFF; Carl WILHELM, Eduard NÄGELSNACH, Samuel T. LOWRIE, Dunlop MOORE, *A Commentary on the Holy Scriptures: Isaiah*. Bellingham, WA: Logos Research System, Inc., 2008.
- MAGONET, J. *Form and Meaning: Studies in the Literary Technique in the Book of Jonah*. *BBET*, vol. 2. Bern: Lang, 1976.
- MAYS, James Luther. *Society of Biblical Literature: Harper's Bible Commentary*. San Francisco: Harper&Row, 1996.
- MERRIAM-WEBSTER, *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*. Eleventh ed. Springfield, Mass.: Merriam-Webster, Inc., 2003.
- MEYNET, Roland. *Rhetorical Analysis*. *JSOTSup*, ed. David J. A. CLINES and Philip R. DAVIES, vol. 256. Sheffield: Sheffield Academic Press. 1998.
- MOTYER, J. Alec. *Isaiah: Introduction and Commentary*. *TOTC*, ed. D. J. WISEMAN, vol. 18. Downers Grove, IL: InterVarsity, 1999.

- ———, *The Prophecy of Isaiah: An Introduction & Commentary*. Volume 1. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press, 1993.
- NEWSOME, James D. *The Hebrew Prophets*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox Press, 1984.
- ORWELL, George. *Homage to Catalonia*. Harmondsworth: Penguin, 1977.
- PLEINS, David. *Social Vision of the Hebrew Bible: A Theological Introduction*. Louisville, Ky.: Westminster John Knox, 2001.
- POLAN, Gregory J. *In the Ways of Justice Toward Salvation: A Rhetorical Analysis of Isaiah 56-59*. Semeia Series, ed. Robert DETWEILER, vol. 13. New York: Lang, 1986.
- RENDTORFF, Rolf. *Canon and Theology*. Translated by Margaret KOHL. OOT, ed. Walter BRUEGGEMANN, et al. Minneapolis: Fortress, 1993.
- ROBERTS, Edgar V. *Writing Themes About Literature*. 3^d ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1973.
- ROY, Arundhati. *The Chequebook and the Cruise-Missile*. London: Harper Prenal, 2004.
- SAWYER, J. F. A. *The Fifth Gospel: Isaiah in the History of Christianity*. Cambridge: CUP, 1996.
- SPENCE-JONES, H. D. M. hrsg. *The Pulpit Commentary 1: Isaiah*. Bellingham, WA: Logos Research Systems, Inc., 2004.
- TORREY, Charles C. *The Second Isaiah: A New Interpretation*. New York: Scribner, 1928.
- VERMEYLEN, Jacques. *Du prophete Isaie a l'apocalyptique: Mirior d'un demimillenaire d'experience religieuse en Israel*. vol. 2. Ebib Paris: Gabalda, 1978.
- VON RAD, Gerhard. *Old Testament Theology*. Translated by D. M. G STALKER. 2 vol. New York: Harper & Row, 1965.
- WALTKE, Bruce K. and M. O'CONNOR. *An Introduction to Biblical Hebrew Syntax*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 1990.
- WATTS, J. D. W. *Vision and Prophecy in Amos*. Lieden: E.J. Brill; Grand Rapids: Eerdmans, 1958.
- ———, *Word Biblical Commentary: Isaiah 1-33*. (WBC 24). Revised ed. Nashville: Thomas Nelson, Inc., 2002.
- WESLEY, John. *Wesley's Note: Isaiah*. Electronic ed. Albany, OR: Ages Software, 1999.
- WESTERMANN, C. *Isaiah 40-66*. Translated by H. C. WHITE. OTL, ed. Peter ACKROYD. Philadelphia: Westminster, 1969.
- WHYBRAY, R. N. *Isaiah 40-66*. NCB, ed. R. E. CLEMENTS. Greenwood, SC: Attic, 1975.

- WIDYAPRANAWA, S. H. *The Lord Is Savior: Faith in National Crisis: A Commentary on the Book of Isaiah 1-39*. Grand Rapids; Edinburgh: Eerdmans; Handsel Press, 1990.
- WILLIAMSON, H. G. M. *The Book Called Isaiah: Deutero-Isaiah's role in composition and redaction*. Oxford: OUP, 1994.

STUDII ȘI ARTICOLE ÎN ALTĂ LIMBĂ DE CIRCULAȚIE INTERNAȚIONALĂ:

- ACKROYD, P. R. "Isaiah 1-12: Presentation of a Prophet." In Congress Volume: Gottingen, 1977. *Vetus Testamentum Supplements*, ed. J. A. Emerton et al., vol. 29, 16-48. Leiden: Brill, 1978.
- ANDERSON, Bernhard W. "Exodus Typology in Second Isaiah." *Israel's Prophetic Heritage: Essays in Honor of James Muilenburg*. B. W. ANDERSON and W. HARRELSON, ed. New York: Harper & Row, 1962: 177-95.
- ANDERSON, T. David "Renaming and Wedding Imagery in Isaiah 62." *Biblica* 67 (1986): 75-80.
- BARTLETT, J. R. "The Moabites and Edomites." *POTT People of Old Testament Times*, ed. D. J. WISEMAN, 229-38. Oxford, 1973.
- BEALE, G. K. "Isaiah vi 9-13: A retributive taunt against idolatry." *VT* 41(1991): 258-60.
- BRETTLER, Marc Zvi. "Incompatible Metaphors for Yahweh in Isaiah 40-66." *JSOT* 78 (1998): 97-120.
- CARLSON, R. A. "The Anti-Assyrian Character of the Oracle in Is. IX 1-6." *VT* 24(1974): 130-35.
- CULVER, R. D. "Isaiah 1:18 - Declaration, Exclamation or Interrogation?" *JETS* 12(1969): 133-41.
- DE MOOR, J. C. "Structure and Redaction: Isaiah 60,1-63,6." *BETL*, ed. J. Van Ruiten and M. Verene, vol. 132, 325. Leuven: Leuven University Press, 1997.
- DELCOR, M. "Two Special Meanings of the Word מַלְאָכָה in Biblical Hebrew." *JSS* 12 (1967): 230-40.
- FREY, Christopher. "The Impact of the Biblical Idea of Justice on Present Discussions of Social Justice." *Justice and Righteousness: Biblical Themes and their Influence*. 91-104. Henning Graf Reventlow and Yair Hoffman, Sheffield: JSOT Press, 1992.
- GITAY, Yehoshua. "Reflections on the Study of the Prophetic Discourse: the Question of Isaiah 1:2-20." *VT* 33 (1983): 207-21.

- GOSSE, Bernard. "Detournement de la vengeance du Seigneur contre Edom et les nations en Isa. 63, 1-6." *ZAW* 100 (1990): 108.
- GOTTWALD, N. K. "Immanuel as the Prophet's Son." *VT* 8(1958): 36-47.
- GRAHAM, C. "Isaiah's Part in the Syro-Ephraimite Crisis." *AJSL* 50(1933-34): 207.
- HOLLENBACH, B. "Let's They Should Turn and Be Forgiven: Irony." *Bible Translator* 34(1983): 312-21.
- HOLMGREN, F. "Yahweh the Avenger." *Rhetorical Criticism: Essays in Honor of James Muilenburg. Pittsburgh Theological Monograph Series*, ed. J. J. JACKSON and M. KESSLER, 133-48. Pittsburgh, PA: Pickwick, 1974.
- HONEYMAN, A. M. "Merismus in Biblical Hebrew." *JBL* 71 (1952): 11-18.
- HOPPE, Leslie J. "Isaiah 58: 1-12, Fasting and Idolatry." *Biblical Theology Bulletin BTB* 13 (1983): 44-47.
- KOSMALA, H. "The Form and Structure of Isaiah 58." *ASTI* 5 (1967): 69-80.
- KUNTZ, J. Kenneth "The Form, Location, and Function of Rhetorical Questions in Deutero-Isaiah." *Writing and Reading the Scroll of Isaiah: Studies of an Interpretive Tradition*, ed. Craig C. BROYLES and Craig A. EVANS, vol. 1, 121-41. Leiden: Brill, 1997.
- LEIBREICH, Leon J. "The Position of Chapter Six in the Book of Isaiah." *HUCA* 25(1954): 37-40.
- MILGROM, J. "Sacrifice and Offerings, OT." *The Interpreter's Dictionary of the Bible*. Supplementary vol. 763-71. Hashville: Tenn, 1976.
- MUILENBURG, J. "A Study in Hebrew Rhetoric: Repetition and Style." In *Congress Volume: Copenhagen, 1952. Vetus Testamentum Supplements*, ed. G. W. ANDERSON, vol. 1, 97-111. Leiden: Brill, 1953.
- ———, "The Linguistic and Rhetorical Usages of the Particle ׀ in the Old Testament." *Hebrew Union College Annual (HUCA)* 32 (1961): 135-60.
- SCULLION, J. J. "SEDEQ-SEDAQAH in Isaiah cc. 40-66." *Ugarit Forschungen* 3 (1971): 335-48.

ISAIA ÎN CULTUL CREȘTIN

CĂRȚI DE CULT:

- CEASLOV. București: IBMBOR, 1984.
- LITURGHIER. București: IBMBOR, 2000.
- MINEI PE LUNA IANUARIE. București: IBMBOR, 1997.

- MINEI PE LUNA FEBRUARIE. Alba Iulia: Reîntregirea, 2001.
- MINEI PE LUNA MARTIE. Alba Iulia: Reîntregirea, 2001.
- MINEI PE LUNA APRILIE. Alba Iulia: Reîntregirea, 2001.
- MINEI PE LUNA MAI. Alba Iulia: Reîntregirea, 2001.
- MINEI PE LUNA IUNIE. Alba Iulia: Reîntregirea, 2001.
- MINEI PE LUNA IULIE. București: IBMBOR, 2002.
- MINEI PE LUNA AUGUST. București: IBMBOR, 2003.
- MINEI PE LUNA SEPTEMBRIE. București: IBMBOR, 2003.
- MINEI PE LUNA OCTOMBRIE. București: IBMBOR, 2004.
- MINEI PE LUNA NOIEMBRIE. București: IBMBOR, 2005.
- MINEI PE LUNA DECEMBRIE. București: IBMBOR, 1991.

CĂRȚI ȘI MANUALE DE SPECIALITATE:

- BRANIȘTE, Ene, Ghenadie NIȚOIU, Gheorghe NEDA. *Liturgica Teoretică. Manual pentru elevii seminariști*. Ediția a 3a. București: Credința noastră, 1997.
- CABASILĂ, Nicolae. *Tălcuirea Dumnezeieștii Liturghii*. Traducere de Ene BRANIȘTE. București: EIBMBOR, 1997.
- COMAN, I. G. *Teoria Logosului în apologiile Sf. Iustin Martirul și Filosoful*. București, 1942.
- FELEA, Ilarion. *Religia iubirii*. Arad, 1956.
- NEAGA, Nicolae. *N-am venit să stric Legea: Considerații generale privitoare la însemnătatea Vechiului Testament. Seria Teologică 17*. Sibiu: Tipografia arhidiecezană, 1940.
- NEGOIȚĂ, T. *Metoda misionară a profeților Vechiului Testament*. București, 1936.
- PETRESCU, Nicolae. *Omiletica, Manual pentru Seminariile teologice*. București: IBMBOR, 1977.
- POPESCU-Mălăești. *Ioan Valoarea Vechiului Testament pentru creștini*. București: Tipografia cărților bisericești, 1932.
- ———, *Studii și comentarii-Isaia*. Fasc. IV. București: Tipografia cărților bisericești, 1927.
- PRELIPCEANU, Vladimir Nicolae NEAGA, Gheorghe BARNA. *Studiul Vechiului Testament, Manual pentru Institutetele teologice*. București: IBMBOR, 1955.
- SCHILLEBEECKX, Edward. *Ministry: leadership in the community of Jesus Christ*. New York: Crossroad, 1982.
- STĂNILĂ, Dumitru. *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, 3 vol., ed. III. București: IBMBOR, 2003.

- TARNAVSCHI, V. *Introducere în Sfintele Cărți ale Vechiului Testament*. Cernăuți, 1928.
- TRONCHON, Charles. *Les Prophetes – Isaïe*. Traducere de A. BAYLE. Paris: Lethielleux, 1905.
- VON RAD, Gherhard. *Old Testament Theology*. 2 vol. *The Theology of Israel's Prophetic Traditions*. London: Oliver&Boyd, 1965.

STUDII ȘI ARTICOLE:

- BELEA, Nicodim. “Importanța Vechiului Testament pentru activitatea omiletică și pastorală a preotului.” *BOR*, an CII, nr. 11-12, noiembrie-decembrie (1984): 777.
- BELU, Dumitru. “Vechiul Testament ca izvor omiletic.” *MA*, nr. 11-12(1957): 849-65.
- BOGDAPROSTE, Gheorghe. “Valoarea Vechiului Testament pentru creștini după Fericitul Augustin.” *ST*, nr. 1-2 ian.-febr. (1971): 96-109.
- DURA, Nicolae. “Teme omiletice în profeția lui Isaia.” *MO* 7-8(1985): 544-60.
- GALERIU, Constantin. “Jertfă și Răscumpărare.” *GB*, nr. 1-2(1973): 45-203.
- ———, “Preoția ca slujire a Cuvântului.” *O*, nr. 2(1979): 294-312.
- MAGENOT, E. “Prophète.” *Dictionnaire de la Bible*. Vigouroux F., ed., vol. V, part. 1. Paris: Letouzey et Ané, 1912: col. 705.
- SLEVOACĂ, Ștefan. “Aspecte actuale ale prediciei Profeților Vechiului Testament.” *ST*, nr. 1-2(1980): 5-14.
- STĂNILOAE, Dumitru. “Revelația ca dar și făgăduință.” *O*, nr. 2(1969): 179-196.